

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО КВАЛІФІКОВАНОГО РОБІТНИКА У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Т. Б. Поясок, О. І. Беспарточна

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського,
вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, 39614, Україна. E-mail: royasoktb@ukr.net bespartochnay@ukr.net

Досліджено особливості формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників та вплив застосування компетентнісного підходу на якість їх професійної підготовки. Виокремлено складові професійної компетентності кваліфікованого робітника: змістова, практична, особистісна, акмеологічна, - та розкрито їх сутність. Виявлено чинники, які сприятимуть ефективності професійного навчання майбутніх кваліфікованих робітників: наявність професійних стандартів; формування міждисциплінарних знань, умінь та навичок; удосконалення науково-методичного забезпечення та професіоналізму викладачів; впровадження інноваційних форм і методів навчання; дієва практична підготовка; працевлаштування випускників за фахом. Визначено етапи професійного становлення кваліфікованого робітника (навчання у закладах професійної освіти та робота на виробництві) та окреслена їх змістова наповнюваність.

Ключові слова: професійна підготовка, професійна компетентність, кваліфіковані робітники, професійне становлення.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО КВАЛИФИЦИРОВАННОГО РАБОЧЕГО В ПРОЦЕССЕ СПЕЦИАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Т. Б. Поясок, Е. И. Беспарточная

Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского
ул. Первомайская, 20. Г. Кременчуг, 39614, Украина. E-mail: royasoktb@ukr.net bespartochnay@ukr.net

Исследованы особенности формирования профессиональной компетентности будущих квалифицированных рабочих и влияние использования компетентностного подхода на качество их профессиональной подготовки. Выделены составляющие профессиональной компетентности квалифицированного рабочего: содержательная, практическая, личностная, акмеологическая, - и раскрыта их сущность. Выявлены факторы, которые будут содействовать эффективности профессионального обучения будущих квалифицированных рабочих: наличие профессиональных стандартов; формирование междисциплинарных знаний; умений и навыков; усовершенствование научно-методического обеспечения и профессионализма преподавателей; внедрение инновационных форм и методов обучения; действенная практическая подготовка; трудоустройство выпускников по профессии. Определены этапы профессионального становления квалифицированного рабочего (обучение в учреждениях профессионального образования и работа на производстве) и очерчена их содержательная наполняемость.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, профессиональная компетентность, квалифицированные рабочие, профессиональное становление.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Підготовка кваліфікованих робітників є невід'ємною частиною галузі освіти і одним із важливих компонентів забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України. На всіх етапах свого розвитку система професійної підготовки кваліфікованих робітників формувалась відповідно соціально-економічної ситуації у країні, забезпечуючи у різні періоди історичного розвитку держави кваліфікованими робітничими кадрами економіку, промисловість та соціальну сферу.

Американський дослідник М. Беруб стверджує, що саме система освіти може стати головним засобом соціальних змін і розвитку суспільства. У процесі навчання необхідно навчити не тільки умінню вижити, пристосуватися до середовища, але й умінню впливати на нього [10, с. 27-39]. Сучасний розвиток виробничих процесів потребує змін у професійній діяльності фахівців, зокрема, кваліфікованих робітників. Зміст їх професійної підготовки повинен бути зорієнтований на потреби ринку праці, удосконалення процесу формування відповідної професійної компетентності,

забезпечення широкопрофільності майбутнього фахівця. Як зазначає Г.М.Романцев, на зміну вузькофаховим професіям приходять широкопрофільні професії. Фахівець повинен володіти високим рівнем професійної культури, знаходити раціональні шляхи вирішення у складних професійних ситуаціях. Це значно покращить результати його професійної діяльності [8].

Сучасна система підготовки кваліфікованих робітників повинна відповідати потребам економіки і суспільства, гнучко реагувати на соціально-економічні зміни, надавати широкі можливості різним категоріям населення у набутті необхідних професійних кваліфікацій протягом усієї трудової діяльності.

Останнім часом в Україні підготовці кваліфікованих робітників приділялось недостатньо уваги. Працедавці також у період трансформацій не прагнуть вкладати кошти у підготовку фахівців та у розвиток матеріальної бази закладів професійної освіти, а також без особливого бажання надають робочі місця для виробничої практики, не сприяють працевлаштуванню випускників. Все це призводить

до дефіциту висококваліфікованих робітничих кадрів, які володіють високою професійною компетентністю.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що проблеми професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у різних аспектах досліджували ряд науковців:

- історія професійно-технічної освіти в Україні (Я. Звягільський, О. Коханко, І. Лікарчук, Н. Падун, М. Пузнава, А. Селецький, Г. Терещенко та ін.);

- підготовка кваліфікованих робітників у контексті соціально-економічного і культурного розвитку країни (С. Батишев, А. Веселов, Е. Осовський, Ю. Тартур та ін.);

- формування особистості майбутнього фахівця у процесі навчально-виробничої та виховної роботи (В. Байденко, Л. Лук'янова, С. Нікітчина, Н. Нічкало та ін.);

- методологічні, психолого-педагогічні та методичні проблеми професійної освіти (В. Бондар, Ю. Зінковський, С. Максименко та ін.);

- вибір змісту і форм професійної підготовки кваліфікованих робітників відповідно потреб ринку (Н. Дорошенко, І. Жарова, М. Гольчук, Л. Старовойт, Л. Сушенцева та ін.);

- адаптація молодих робітників на виробництві (Н. Вінник, С. Герасіна, О. Тарасовська та ін.).

Численні дослідження науковців і важливість проблеми професійної освіти призвели до виокремлення професійної педагогіки в окрему галузь. Але, на наш погляд, питанням формування професійної компетентності майбутнього кваліфікованого робітника приділено недостатню увагу.

Метою статті є здійснення аналізу формування професійної компетентності кваліфікованих робітників у процесі фахової підготовки і виявлення шляхів її удосконалення.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Впровадження компетентнісного підходу в професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників є пріоритетним напрямом реформування професійно-технічної освіти. При цьому компетентність трактується як спеціально структуровані набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набуває особистість у процесі навчання та які дозволяють їй визначати і розв'язувати незалежно від ситуації проблеми, характерні для певної сфери діяльності [2, с.17].

І. Родигіна, говорячи про переваги компетентнісного підходу, зазначає, що при такому підході основним змістом навчання є дії, операції, що співвідносяться з проблемою, яку потрібно розв'язати. Це досягається через способи діяльності, уміння, навички, які необхідно сформувані, досвід майбутньої професійної діяльності, який накопичують учні, їх навчальні досягнення при вирішенні професійних завдань [7, с. 17].

Професійна компетентність визначає, наскільки успішно буде виконуватись майбутня професійна діяльність.

За трактуванням Б. Гершунського, вона

визначається рівнем професійної освіти, досвідом та індивідуальними здатностями людини, її мотивованим прагненням до безперервної самоосвіти і самовдосконалення, творчим і відповідальним ставленням до справи [1, с.65].

Професійна компетентність є необхідною умовою професіоналізму. О. Паржницький зазначає, що професіоналізмом прийнято позначати особливу властивість людини систематично, ефективно і надійно виконувати складну діяльність у найрізноманітніших умовах. Тобто під професіоналізмом він розуміє такий ступінь оволодіння професійною діяльністю, який відповідає усталеним у суспільстві стандартам і об'єктивним вимогам [5, с. 209].

Професіоналізм є ключовим поняттям для розуміння професійної компетентності. При цьому професіоналізм кваліфікованого робітника різняється залежно від змісту і характеру праці у різних професіях. І. Кох і В. Орлов під професіоналізмом розуміють особистісні характеристики людини, необхідних для цілеспрямованої результативної трудової діяльності. Відповідно професійна компетентність відображає певний рівень соціальної зрілості людини у професійній діяльності, у розвитку особистості працівника, його індивідуальності і самореалізації [4].

Тому підготовка професійно компетентних фахівців надзвичайно важлива для узгодження попиту на ринку праці.

Побудова професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників на засадах компетентнісного підходу дозволяє забезпечувати високий рівень їх професіоналізму, ґрунтовне оволодіння ними уміньми, щодо ефективного виконання завдань, професійної діяльності з самого початку трудової діяльності, високу професійну мобільність та конкурентоспроможність на ринку праці.

В умовах глобалізації міжнародна конкурентоздатність країни все меншою мірою буде залежати від запасів природних копалин, фундаментальною основою переваг у конкуренції є відтворення професійної компетентнісної робочої сили.

Тому ми згодні з думкою К. Брейтера, який вважає, що необхідно давати ті знання, які можуть стати у нагоді в майбутньому, а не лише сьогодні [9].

Зараз в Україні формується національна система кваліфікацій, здійснюється компетентнісний підхід до підготовки кваліфікованих робітників, розробляються і впроваджуються професійні освітні стандарти. Адже, як зазначає К. Кязімов, ефективно відтворення кваліфікованих робітників, розвиток усіх рівнів професійної освіти, навчання, працевлаштування і ефективної зайнятості робітників можливі лише на підґрунті визначення стратегії соціально-економічного розвитку країни, відповідних програм розвитку професійної освіти [3].

Рівень компетентності кваліфікованого робітника може змінюватись протягом трудової діяльності, оскільки залежить від професійного досвіду, накопичених знань і навичок, самонавчання і самовдосконалення.

Основні складові професійної компетентності кваліфікованого робітника - змістова, практична, особистісна і акмеологічна, що показано на рис.1.

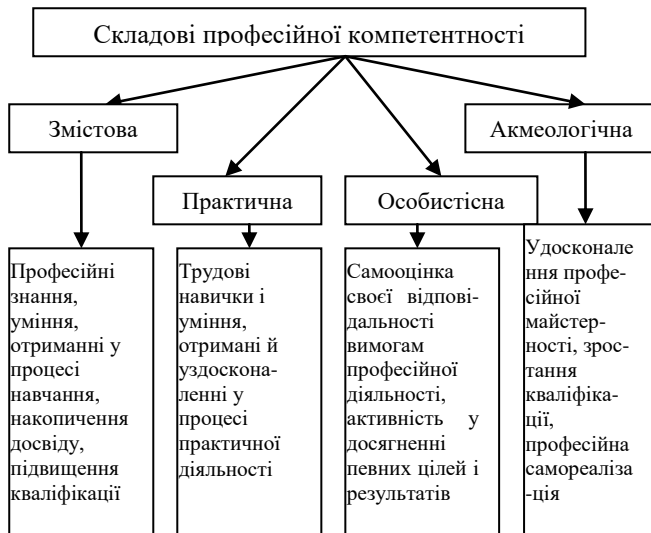

Рисунок 1 – Складові професійної компетентності кваліфікованого робітника.

Головною складовою професійної компетентності кваліфікованого робітника є професійні знання, запорукою яких є формування загальнонаукових знань і професійно значущих умінь та навичок, на підґрунті яких формується професійна компетентність, яка забезпечує успішну професійну адаптацію на робочому місці.

Поряд з цим, професійна підготовка повинна сприяти розвитку креативності кваліфікованого робітника, його самореалізації, удосконаленню професійної майстерності, зростанню кваліфікації. Вона також повинна забезпечити можливість перепідготовки, продовження освіти у системі неперервної освіти.

Прагнення кваліфікованого робітника до професійного зростання, реалізації особистісного творчого потенціалу через професійну діяльність відображає його акмеологічну спрямованість та забезпечує динаміку професійної кар'єри. Тобто, формування у майбутнього кваліфікованого робітника акмеологічної спрямованості є запорукою його професійного зростання [6, с.19].

У формуванні професійної компетентності кваліфікованого робітника велику роль відіграє виробнича практика.

Велике значення також має підготовка науково-методичного супроводу їх професійної підготовки, удосконалення методики професійної освіти, врахування потреб ринку праці у кваліфікованих робітниках в теперішній час і у найближчій перспективі.

Найважливішими вимогами у системі професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників є успішне професійне становлення і забезпечення можливості продовження освіти.

Головною умовою досягнення професійної компетентності кваліфікованими робітниками є розгляд отримання фаху в професійному училищі як початковий етап формування підґрунтя майбутнього професіоналізму.

Отже, ефективності професійного навчання майбутніх кваліфікованих робітників будуть сприяти такі чинники:

- розробка і впровадження освітніх стандартів на компетентнісному підґрунті;
- формування міждисциплінарних знань, умінь, навичок, професійних і загальнокультурних компетенцій;
- загальнокультурний і гуманітарний розвиток;
- формування професійної мотивації;
- удосконалення науково-методичного супроводу професійної підготовки (програм, підручників, навчальних посібників тощо), на засадах вимог науково-технічного прогресу;
- впровадження інноваційних форм, методів і засобів професійної освіти;
- організація різних видів практик на виробництвах;
- підвищення рівня кваліфікації педагогічних кадрів;
- розвиток матеріально-технічної бази закладів професійної освіти;
- своєчасне працевлаштування випускників відповідно отриманого фаху;
- подальше професійне і соціальне зростання молодих кваліфікованих робітників.

Проведений теоретичний аналіз особливостей професійної підготовки кваліфікованих робітників дозволив визначити етапи їх професійного становлення (рис.2).

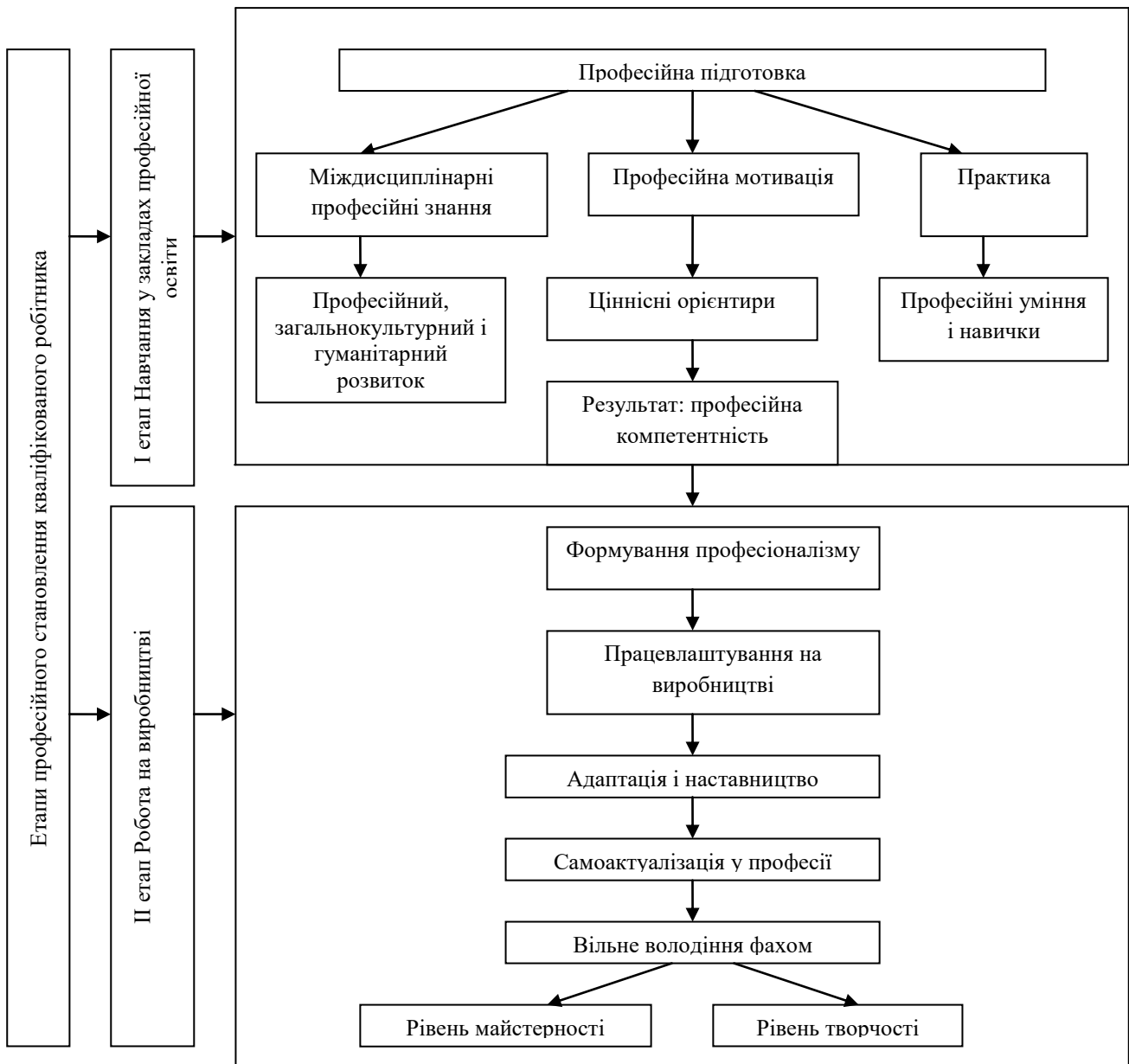

Рисунок 2 – Етапи професійного становлення кваліфікованого робітника

Перший етап є початковою стадією формування підґрунтя майбутньої професійної компетентності кваліфікованих робітників, засвоєння міждисциплінарних і професійних знань, умінь, навичок, професійної мотивації. На другому етапі для досягнення професіоналізму випускника необхідно працевлаштуватися за фахом, адаптуватись, отримати досвід професійної діяльності. Завдяки проходженню цих двох етапів відбувається формування професіоналізму кваліфікованого робітника.

ВИСНОВКИ. Компетентнісний підхід є одним із перспективних напрямів модернізації професійної освіти. Він вимагає оновлення змісту навчання відповідно до передбачуваного результату, варіативності освітніх програм, форм і методів навчання та організації навчальної діяльності.

Досягнення професіоналізму кваліфікованими робітниками відбувається завдяки реалізації компетентнісного підходу у процесі їх професійної підготовки. Для підвищення ефективності формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників необхідна наявність професійних освітніх стандартів, формування міждисциплінарних знань, умінь та навичок; удосконалення науково-методичного забезпечення, професіоналізму викладачів; впровадження інноваційних форм і методів навчання; дієва практична підготовка; працевлаштування випускників за фахом. На підґрунті отриманих у закладах професійної освіти знань, умінь і навичок повинен здійснюватись розвиток професіоналізму, який починається з організованої на виробництві системи наставництва.

Завдяки неперервній освіті і набуттю досвіду

відбувається самоактуалізація фахівця в обраній професії, вільне володіння фахом на рівні майстерності і творчості.

Фундаментальні знання і навички, отриманні у процесі навчання і трудової практичної діяльності, повинні стати підґрунтям для вирішення конкретних професійних задач і подальшого підвищення освітнього рівня, постійного зростання професійної компетентності. Лише

висококваліфіковані кадри, які володіють високою професійною компетентністю, здатні забезпечити ефективний розвиток виробництва і соціальної сфери.

Перспективними напрямками дослідження є інноваційні форми і методи формування професійної компетентності кваліфікованих робітників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века (В поисках практико-образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: колект. моногр.; під заг. ред. О. В Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 122 с.
3. Кязимов К. Г. Воспроизведение квалифицированных кадров для инновационной экономики / К. Г. Кязимов. – М.: АТиСО, 2014. – 126 с.
4. Кох И. А., Орлов В. А. Профессиональная компетентность в структуре профессиональной подготовки рабочих / И. А. Кох, В. А Орлов. – Вопросы управления. – 2014. - № 4(10). – С. 12 – 22.
5. Паржницький О. В. Формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників як педагогічна проблема / О. В. Паржницький. – Науковий вісник ужгородського університету. Серія: «Педагогіка, соціальна робота». – 2016. –

Вип. 1 (38). – С. 208. – 211.

6. Поясок Т. Б., Зюман Г. О. Акмеологічна спрямованість формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників / Т. Б. Поясок, Г. Ю. Зюман. – Неперервна освіта: акмеологічні студії. – 2017. – № 2. – С. 18-32.
7. Родигіна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання / І. В. Родигіна. – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – 96 с.
8. Уровневое профессионально-педагогическое образование: теоретико-методические основы стандартизации: монография / Г. М. Романцев, В. А. Федоров, И. В. Осипова, О. В. Тарасюк. – Екатеринбург: Ззд-во Рос. гос. проф.-пед. ун-та, 2011. – 545 с.
9. Bereiter C. Knowledge building: Theory, pedagogy and technology / C. Bereiter, M. Scardamalia, / In K. Sawyer (Ed.), Cambridge Handbook of the learning Sciences. – New York: Cambridge University Press, 2006. – P. 97 – 118.
10. Berube M.R. Radical reformers: the influence of the left in American education / M.R. Berube. – N.Y. – Education, 2004. – 111 p.

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE SKILLED WORKER IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

T. Poyasok, O. Bespartochna

Kremenchuk Mikhaïlo Ostrogradskyi National University

vul. Pershotravneva 20, Kremenchuk, 39600, Ukraine. E-mail: poyasoktb@ukr.net bespartochnay@ukr.net

Purpose. To carry out the analysis of formation of professional competence of skilled workers in the process of professional training and to identify ways to improve it. **Methodology.** The research uses a number of theoretical methods, among them: theoretical and system analysis of psychological and pedagogical literature, comparison, systematization, abstraction and specification, designing. **Results.** It is established that the competence approach is one of the perspective directions of modernization of vocational education. Achieving the professionalism of skilled workers is due to the implementation of this approach in the process of their professional training. To increase the efficiency of forming the professional competence of future skilled workers, the availability of professional educational standards is required; formation of interdisciplinary knowledge, skills and abilities; improvement of scientific and methodological support; professionalism of teachers; introduction of innovative forms and methods of teaching; effective practical training; employment of graduates in the specialty. **Originality.** For the first time, the components of the professional competence of a skilled worker were identified, the stages of his professional development and factors contributing to the efficiency of professional training of future skilled workers were pointed out. **Practical value.** The authors' research on the peculiarities of forming the professional competence of a future skilled worker in the process of professional training allowed to identify ways to increase its efficiency. The results of the study can be used in the development of up-to-date standards for the training of future skilled workers and for the content of curricula and programs under which their training is carried out. **Conclusions.** The study of the peculiarities of the formation of the professional competence of the future skilled worker in the process of professional training has proved that in order to increase its efficiency, it is necessary to apply a competence approach that involves updating the content of the training in accordance with the expected result of the variability of educational programs, forms and methods of teaching and organization of educational activities.

Key words: professional training, professional competence, skilled workers, professional formation.

REFERENCES

1. Gershunskij, B. S. (1998), *Filosofija obrazovanija dlja XXI veka (V poiskah praktiko-obrazovatel'nyh koncepcij)* [Philosophy of Education for the 21st Century (In Search of Practical-Educational Concepts)]. Moskva : Sovershenstvo.
2. Ovcharuk, O. V. (2004), *Kompetentnisnyj pidhid u suchasnij osviti: svitovyj dosvid ta ukrai'ns'ki perspektivy* [Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives]. Kolekt.monogr. Kyiv : K.I.S.
3. Kjazimov, K. G. (2014) *Vosproizvedenie kvalificirovannyh kadrov dlja innovacionnoj jekonomiki* [Reproduction of qualified personnel for innovative economy] Moskva: ATiSO.
4. Koh, I. A., Orlov, V. A. (2014), *Professional'naja kompetentnost' v strukture professional'noj podgotovke robochih* [Professional competence in the structure of vocational training of robots]. *Voprosy upravlenija*, 4(10), 12-22.
5. Parzhnyc'kyj, O. V. (2016), *Formuvannja profesijnoi' kompetentnosti majbutnih kvalifikovanyh robitnykiv jak pedagogichna problema* [Formation of Professional Competence of Future Skilled Workers as a Pedagogical Problem]. *Naukovyj visnyk uzhorods'kogo universytetu. Serija: «Pedagogika, social'na robota»*, 1(38), 208-207.
6. Poyasok, T. B., Zjuman, G.Ju. (2017), *Akmeologichna sprjamovanist' formuvannja informacijno-komunikatyvnoi' kompetentnosti majbutnih kvalifikovanyh robitnykiv* [Akmeologicheskaya orientation of formation of informational and communicative competence of future skilled workers]. *Neperervna osvita: akmeologichni studii'*, 2, 18-32.
7. Rodygina, I. V. (2006), *Kompetentnisno orijentovanyh pidhid do navchannja* [Competency-oriented approach to learning]. Harkiv.: Vyd.grupa Osnova.
8. Romancev, G. M., Fedorov, V. A., Osipova, I. V., Osipova Tarasjuk, O. V. (2011). *Level vocational and pedagogical education: theoretical and methodological basis for standardization* [Urovnevoe professional'no-pedagogicheskoe obrazovanie: teoretiko-metodicheskie osnovy standartizacii]. Monograph. Ekaterinburg : Zzd-vo Ros.gos.prof.-ped.un-ta.
9. Bereiter C., Scardamalia, M. (2006), *Knowledge building: Theory, pedagogy and technology*, Cambridge Handbook of the learning Sciences. New York : Cambridge University Press, 97-118.
10. Berube, M. R. (2004), *Rodical reformers: the influence of the left in American education*. N. Y.Education.

Стаття надійшла 23.01.2018.